

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

JAROSLAV BARTOŠ

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**SPECIFIKA VÝSLECHU DÍTĚTE V TRESTNÍM
ŘÍZENÍ**

Autor práce: Jaroslav Bartoš DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Vedoucí práce: JUDr. František Skabalík

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Františkovi Skabalíkovi, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

BARTOŠ, J. *Specifika výslechu dítěte v trestním řízení: bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2017. 53 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. František Skabalík.

Klíčová slova: policejní orgány, sekundární viktimizace, speciální demonstrační pomůcky, výslech, výslechové místnosti přizpůsobené dětem,

Práce zkoumá a analyzuje specifika výslechu dětí v situacích, které jsou regulované právem. Výslech je jedním ze základních a nejčastěji používaných úkonů v policejní činnosti. Aby bylo možné zjistit odlišnosti dětských výslechů od výslechů dospělých je část práce věnována výslechům obecně. V práci jsou dále nastíněny požadavky na odbornou připravenost vyslýchajícího, který výslech dítěte provádí. Podrobněji je rozpracována právní úprava výslechu dětí v českém právním řádu a zvláštnosti jednotlivých vývojových období dítěte.

ABSTRACT

BARTOŠ, J. *Specifics of Child Interrogation in Criminal Proceedings: Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2017. 53 p.
Supervisor : JUDr. František Skabalík.

Key words: law enforcement agency, secondary victimisation, special demonstration contraptions, interrogation, interrogation rooms accustomed to children,

This bachelor thesis investigates and analyses the specifications of children interrogation in situations that are regulated by law. The interrogation is one of the basic and the most often used mean of police procedure. To find out the difference between children and adult interrogation, a part of this thesis is dedicated to the interrogation in general. This bachelor thesis also outlines requirements of professional readiness for an interrogator who is carrying out the children interrogation. Then a legislative adjusting of children interrogation according to Czech law system is described in detail. This thesis also deals with the specification of child development stages.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Význam a účel výslechu v trestním řízení	11
2.1 Právní úprava výslechu	11
2.2 Výslech z hlediska trestního práva.....	12
2.2.1 Výslech obviněného	12
2.2.2 Výslech svědka.....	13
2.3 Výslech z hlediska psychologie	13
2.4 Výslech z hlediska kriminalistiky	14
3 Výpověď	17
3.1 Proces utváření výpovědi	17
3.1.1 Etapa získání a zpracování informace.....	18
3.1.2 Etapa vštípení a uchování informace	18
3.1.3 Etapa reprodukce, slovní formulace a předání informace.....	18
3.1.4 Příjem, přepracování a procesní zachycení informací	20
3.2 Příprava výslechu	20
3.3 Analytická fáze.....	21
3.4 Syntetická fáze	21
4 Pojem dítě	23
4.1 Vývoj dítěte	23
4.1.1 Vývojová období dítěte	23
4.1.2 Specifika vývojových období relevantních pro výslech dítěte	24
4.2 Věrohodnost výpovědi dítěte.....	26
5 Zvláštnosti výslechu dítěte.....	27
5.1 Příprava výslechu dítěte	27
5.1.1 Speciální výslechové místnosti	28
5.1.2 Demonstrační pomůcky “Jája a Pája”	30

5.2	Právní úprava výslechu dítěte.....	32
5.2.1	Trestní odpovědnost dítěte	33
5.2.2	Poučení dítěte	34
5.3	Vedení rozhovoru s dítětem.....	34
5.3.1	Zásady kladení otázek	35
5.4	Úskalí při výslechu dítěte	36
5.4.1	Zvýšená sugestibilita.....	36
5.4.2	Délka výslechu dítěte	36
5.4.3	Dětská fantazie a lež.....	37
6	Policejní orgány	40
6.1	Útvary Policie České republiky.....	40
6.2	Pověřené orgány Vězeňské služby České republiky.....	41
6.3	Pověřené celní orgány	41
6.4	Pověřené orgány Vojenské policie	42
7	Kazuistika.....	43
8	Doporučené zásady pro výslech dítěte.....	48
	Závěr	50
	Seznam použitých zdrojů	53

Úvod

Dítě je lidská bytost, která se nachází na začátku své životní pouti, a jako takové je velmi zranitelné a bezbranné. Z tohoto důvodu je prioritou vyspělé společnosti zajistit vhodné podmínky pro nerušený fyzický a psychický vývoj jedince. V dnešní době není neobvyklé, že se děti stanou svědky události, o které je potřeba později podat svědeckou výpověď. Děti se dostávají do kontaktu s orgány činnými v trestním řízení nejčastěji v procesním postavení svědka, oběti nebo poškozeného a jsou od nich, na základě trestního řádu a dalších speciálních norem, zjišťovány relevantní informace k prověřované události. Informace jsou zjišťovány především výslechem osoby. Výslech je jedním z nejčastějších úkonů, pomocí něhož jsou zjišťovány důležité informace o vyšetřované události. V práci jsou okrajově zmíněny odlišnosti výslechu dle jednotlivých procesních postavení jedince v průběhu trestního řízení. Na výslech je v práci nahlíženo z několika různých úhlů pohledu a to z pohledu kriminalistiky, trestního práva a psychologie. Aby bylo možné se lépe orientovat v dané problematice a vytvořit si obrázek o náročnosti, důležitosti a nezastupitelnosti výslechu v trestním řízení, je v úvodních kapitolách podrobněji rozebrána zákonná úprava výslechu v českém právním řádu. Jsou zde zmíněny odlišnosti, kterými se liší výslechy dětí od výslechů dospělých osob. Snahou je poukázat na možné chyby, kterých se můžeme špatně zvolenými postupy či nevhodným přístupem orgánů činných v trestním řízení dopustit na dětské psychice. Stěžejní část práce se nachází ve třetí, čtvrté a páté kapitole, kde jsou podrobněji rozebrána práva dětí, zvláštnosti jednotlivých vývojových období dítěte, jsou vysvětleny základní pojmy, jako je dětská sugesce a dětská lež. V páté kapitole je podrobněji vysvětlen pojem policejní orgán a interní akty jednotlivých policejních orgánů, které se dotýkají výslechu dětí. Pro minimalizaci sekundární viktimizace dítěte, což je prvořadým úkolem civilizované společnosti a snahou zákonodárce, je v práci vyzdvížena a zdůrazněna role vyslyšajícího, neboť na tyto osoby jsou po všech stránkách kladeny značné nároky.

V šesté kapitole jsou rozpracovány skutečné případy, jenž byly vyšetřovány policií České republiky, na kterých jsou ověřeny teoretické poznatky získané studiem odborné literatury, která je uvedena v seznamu na konci práce. Sedmá kapitola obsahuje souhrn praktických zásad přípravy a průběhu výslechu dítěte.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem bakalářské práce, na téma specifika výslechu dítěte v trestním řízení, je na základě platné legislativy českého právního řádu vytvořit metodickou příručku, která by byla využitelná v oblasti přípravy a realizace výslechu nedospělé osoby - dítěte v trestním řízení. Zjistit, zda jsou odlišnosti v přípravě a průběhu výslechu dospělých osob na rozdíl od výslechu dětí a v jakém prostředí se výslechy dětí provádějí. Jestli jsou pro výslechy dětí zřízeny výslechové místnosti, ve kterých by se děti během výslechu cítily dobře a bezpečně, nebo jsou vyslýchány na běžných policejních služebnách jako dospělý jedinec.

Vedlejším cílem bakalářské práce je objasnit aspekty činnosti vybraných místně a věcně příslušných policejních orgánů (PČR, Vězeňské služby ČR, Vojenské policie, Celní orgány) ve vztahu k realizaci výslechu dětí v trestním řízení. Zjistit, zda mají jednotlivé policejní orgány v případě, že se dostanou do kontaktu při vyšetřování s dítětem, které je třeba v souvislosti s trestnou činností vyslechnout, zpracovanou metodiku, která je přizpůsobena výslechu dítěte, tak aby nedocházelo ze strany policejního orgánu k druhotné viktimizaci dítěte.

V bakalářské práci byly použity tyto metody:

- rozbor právní úpravy týkající se výslechu dítěte
- rozhovory se zástupci vybraných policejních orgánů
- kazuistika ve které je zainteresovaná dětská oběť

2 Význam a účel výslechu v trestním řízení

V nejobecnějším slova smyslu chápeme výslech jako právně regulovaný proces získávání, zpracování, hodnocení a dokumentování informací o skutku, který je předmětem vyšetřování. *„Cílem výslechu je získat v procesu interakce mezi vyslýchajícím a vyslýchaným úplnou a věrohodnou výpověď, která má, při dodržení podmínek stanovených trestní řádem, charakter důkazu.“*¹⁾

Na výslech můžeme nahlížet z několika úhlů pohledu. *„Z pohledu trestního práva jde o procesní úkon, který je upraven trestním řádem.“*²⁾ Z hlediska kriminalistiky se jedná o kriminalistickou metodu. Z hlediska psychologie lze na výslech nahlížet jako na zvláštní formu sociálního styku.

2.1 Právní úprava výslechu

*„Proces získávání výpovědi v kriminalistické praktické činnosti je z důvodů dodržování základních lidských práv a svobod regulován právem.“*³⁾ Právní úprava výslechu se nachází v páté hlavě zákona číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní řád) s názvem Dokazování. V této části jsou upraveny nejen jednotlivé druhy výslechů, ale nachází se zde i další formy dokazování, jako je konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě. V ustanovení § 89 odst. 2 je uvedeno: *„za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.“*⁴⁾ Výslech je taktéž upravován i jinými normami našeho práva, jako je například občanské právo a správní právo.

¹⁾ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, Praha: Portál, 2003, str. 13.

²⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

³⁾ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, str. 7.

⁴⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád, § 89. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

2.2 Výslech z hlediska trestního práva

„Výslech v pojetí trestního práva je procesní formou (důkazním prostředkem) k získání výpovědi od vyslychaného jako nositele důkazu.“⁵⁾

Podstatou trestního řízení je zjistit, zda skutek, který se stal, je trestným činem a kdo jej spáchal. Dále se zjišťují okolnosti, které osobu ke spáchání skutku vedly. Skutečnost, která má být zjištěna, se označuje jako předmět důkazu.

Důkazem v procesním smyslu je pak přímý poznatek, který orgán činný v trestním řízení získal o předmětu důkazu prostřednictvím důkazního prostředku při procesním dokazování. Procesním důkazem jsou poznatky, které byly zjištěny ohledáním místa činu, obsah výpovědi vyslechnutých osob, obsah listin nebo obsah zpráv zachycených jinak než písemně. Každý procesní důkaz je nutné spojit s určitou osobou nebo s určitou věcí. Tyto osoby či věci se nazývají nositeli důkazů.

2.2.1 Výslech obviněného

Výpověď obviněného má v trestním řízení dvě funkce. Výpověď získaná výslechem obviněného slouží jako důkazní prostředek v trestním řízení. *„Cílem výslechu obviněného je zjistit vlastní průběh trestného činu i všechny s tím související okolnosti (způsob, motiv, příčina, pomoc, spolupachatelé).“⁶⁾* Snahou většiny obviněných je svojí výpovědí zmírnit anebo zcela vyvrátit skutečnosti, které jsou mu kladeny za vinu. *„Před zahájením výslechu obviněného je v první řadě nutné zjistit totožnost obviněného, dotázat se na rodinné poměry, majetkové poměry a dřívější tresty.“⁷⁾* Po splnění těchto náležitostí je vyslychající povinen vyslychaného poučit o jeho právech, zejména musí být obviněný poučen o skutečnosti, že nemusí vypovídat. V žádném případě nesmí být obviněný k výslechu nucen. Toto právo mu zaručuje ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších předpisů, dále jen Listina, kde je uvedeno: *„obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto*

⁵⁾ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, Praha: Portál, 2003, str. 15.

⁶⁾ MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, str. 169.

⁷⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád, § 91. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

*práva nesmí být žádným způsobem zbaven.*⁸⁾ Dále musí být poučen o možnosti zvolit si obhájce, se kterým se může v průběhu výslechu radit. *„Výpověď obviněného se do protokolu zapíše z pravidla podle diktátu vyslychajícího, v přímé řeči a pokud možno doslova.“*⁹⁾ Po ukončení výslechu se protokol obviněnému předloží k přečtení, pokud nepožádá o přečtení protokolu od vyslychajícího. Jestliže obviněný požaduje doplnění výpovědi, musí mu toto vyslychající umožnit a výslech doplnit.

2.2.2 Výslech svědka

Svědecká výpověď je jedním z nejstarších a nejpoužívanějších důkazních prostředků. Svědeckou výpovědí a následnou prověrkou její věrohodnosti se lze dopátrat objektivních okolností prošetřovaného případu. Svědecká výpověď je v trestním řízení nenahraditelná, neboť ji nelze plnohodnotně nahradit jiným důkazním prostředkem. Jak již bylo výše uvedeno, svědkem může být pouze fyzická osoba, která svými smysly vnímala prošetřovanou událost a o této události je schopna poskytnout výpověď. Trestní řád výslovně uvádí, o čem má svědek povinnost vypovídat. V § 97 trestního řádu je uvedeno: *„každý je povinen se na předvolání dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a jeho pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení.“*¹⁰⁾ Na začátku výslechu svědka je potřeba zjistit jeho totožnost, jeho poměr k obviněnému a poučit jej o jeho právech a povinnostech. Jedním z bodů poučení je skutečnost, že může odmítnout vypovídat, avšak za podmínek, které stanoví zákon. Možnost odmítnout vypovídat je zaručeno Listinou základních práv a svobod a to článkem 37 odst. 1, který zaručuje odmítnout vypovídat, pokud by tím vypovídající mohl sobě nebo osobě blízké způsobit nebezpečí trestního stíhání. Dále se o tomto právu zmiňuje i trestní řád a to konkrétně v §100.

2.3 Výslech z hlediska psychologie

Psychologickou stránkou výslechu se zabývá forenzní psychologie, která je podpůrnou vědní disciplínou. V podvědomí široké veřejnosti je forenzní psychologie

⁸⁾ ČESKO. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, článek 40 odst.4. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

⁹⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád § 95 odst. 1. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

¹⁰⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád § 97. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

obecně označována jako soudní psychologie. Forenzní psychologie studuje chování člověka v situacích, které jsou regulované právem a jejím cílem je zjistit jak probíhají myšlenkové pochody jedince, který se v takovéto situaci ocitne. Forenzní psychologie zkoumá spojitosti mezi vnímáním a zapamatováním situace a následné přesnosti výpovědi.

Psychologická podpora výslechu má své nezastupitelné místo při řešení takových problémů výslechové praxe, jakými jsou především:

- *„orientační odhad osobnosti vyslýchaného;*
- *problém navazování a rozvíjení psychologického kontaktu;*
- *laické posuzování věrohodnosti výpovědi;*
- *ovlivňování ochoty vyslýchaného vypovídat;*
- *vedení výslechů s různými kategoriemi vyslýchaných (prvotrestaný, recidivista, dle věku vyslýchaného);*
- *problém stresu vyvolaného výslechovou situací.“⁽¹¹⁾*

2.4 Výslech z hlediska kriminalistiky

„Výslech jako kriminalisticko-taktická metoda je náročným tvůrčím procesem, jehož úkolem je získat v souladu s ustanoveními trestního řádu úplnou a pravdivou výpověď o vyšetřované události.“⁽¹²⁾ Značnou roli zde hraje aktivní přístup vyslychajícího, který se snaží aktivním přístupem zjistit právně relevantní poznatky k vyšetřované události.

Na výslech v kriminalistickém pojetí je možné nahlížet z několika hledisek:

- dle procesního postavení vyslýchaného (výslech podezřelého, obviněného, znalce, svědka);

¹¹⁾ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, Praha: Portál, 2003, str. 21-22.

¹²⁾ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*, Praha: Portál, 2003, str. 18.

- na základě jednotlivých osobnostních specifik vyslychaných osob (výslech dětí, dospělých, mentálně postižených osob);

Kriminalistická taktika rozděluje výslech na tři stádia:

- *„úvodní stádium;*
- *stádium souvislého líčení (tzv. monologová část);*
- *stádium otázek a odpovědí (dialog).“¹³⁾*

Úvodní stádium může mít zásadní vliv na další průběh výslechu. V této fázi se formuje psychologický kontakt mezi vyslychajícím a vyslychaným, který je základním předpokladem k získání pravdivé výpovědi. Obecně lze říct, že většina populace je přesvědčena o správnosti podat pravdivé a úplné svědectví k vyšetřované události, avšak až do doby, kdy je po nich osobně požadováno podat svědeckou výpověď. Tato skutečnost může být zapříčiněna strachem nebo nechutí vystupovat jako svědek před policií či před soudem. K překonání těchto zábran a k navázání psychologického kontaktu s vyslychaným přispívá výběr vhodného výslechového prostředí, vhodné chování a vystupování vyslychajícího. V tomto stádiu si vyslychající dotváří obraz o osobě, se kterou bude výslech provádět, jakož i obraz jakým způsobem se bude výslech pravděpodobně vyvíjet. Na závěr úvodního stádia výslechu se dotazuje vyslychající vyslychaného, zda porozuměl poučení a zda nežadá dalšího vysvětlení. Dále se dotazujeme, jestli bude vypovídat, či využije svého práva a výpověď odepře. Úvodní stádium přechází do druhé fáze, kterou je stádium souvislého líčení.

Stádium souvislého líčení

Tímto stádiem začíná samotný výslech, kdy v této části je vyslychaný vyzván, aby se vyjádřil ke všem skutečnostem, které jsou mu známy. Doporučuje se v této fázi co nejméně zasahovat do souvislého vyprávění. Vyslychaná osoba vypráví to, co je dle jejího názoru v dané věci důležité. Vyslychající v této fázi vstupuje do výslechu, jen pokud vyslychaná osoba výrazně uhýbá od tématu.

Vyslychající si během výpovědi analyzuje informace, které vyplynou z výpovědi, a porovnává je s dosud zjištěnými skutečnostmi. Analýzou výpovědi se můžeme dobrat

¹³⁾ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, str. 181.

k závěru, zda vyslychaná osoba mluví pravdu či nám záměrně lže. Po vyhodnocení stádia souvislého líčení volíme vhodné taktické postupy pro poslední stádium výslechu, kterým je stádium otázek a odpovědí.

Stádium otázek a odpovědí

V tomto stádiu se kladou vyslychané osobě otázky, na které vyslychaná osoba odpovídá. Vhodně kladenými otázkami se snažíme doplnit stádium souvislého líčení o skutečnosti, které považujeme za důležité, nebo těmito otázkami odstraňujeme rozpory, které jsme získali analýzou stádia souvislého líčení. Cílem je získat co nejpřesnější výpověď. Vyslychané osobě nesmí být kladeny otázky kapciózní (tj. otázky, které předstírají klamavé a nepravdivé skutečnosti) a otázky sugestivní (tyto otázky mají v sobě naznačenou odpověď).

3 Výpověď

Výslech představuje pro vyslýchaného náročnou psychickou činnost, při které dochází k vybavení si událostí, které se odehrály v bližší či vzdálenější minulosti.

„Při výpovědi nejde o přesný, slovně reprodukováný obraz dříve vnímané události, ale o obraz zprostředkovaný, u kterého při vnímání a dalších psychických procesech mohlo dojít k různým chybám a tím také ke snížení, popřípadě až vyloučení věrohodnosti výpovědi nebo některé její části.“¹⁴⁾

Svědecká výpověď je projevem celé osobnosti vyslýchaného a výpověď, která je výsledným produktem procesu výslechu, je jedním z nejrozšířenějších důkazních prostředků.

„Na světě jsou známy tři základní pohledy na svědeckou výpověď. První pohled, sovětský, jehož zastánci jsou například M. S. Strogovič a B. M. Šavera zastávají názor, že svědecká výpověď je základním kamenem prošetřované události. Zcela opačné stanovisko interpretuje americký pohled, vyplývající z prací M. Houtse a M. R. Perkinse, kteří pohlíží na svědeckou výpověď jako na nedokonalý důkaz, který může zásadně pokřivit pravdu. Poslední je realistický pohled, jehož zastánci jsou F. Gorphe, P. Plaut, kteří svědeckou výpověď uznávají jako důkazní prostředek, avšak za předpokladu, že výpověď nebude v zásadním rozporu s ostatními získanými důkazy.“¹⁵⁾

3.1 Proces utváření výpovědi

Proces vnímání a následnou reprodukci události můžeme rozdělit do čtyř etap:

- *„získání a zpracování informace;*
- *vstípení, uchování a přepracování informace;*

¹⁴⁾ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, str. 15.

¹⁵⁾ MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, str. 130.

- *reprodukce, slovní formulace a předání informací;*
- *příjem, přepracování a procesní zachycení informací.*¹⁶⁾

3.1.1 Etapa získání a zpracování informace

Základem poznání je vždy vnímání jisté situace, kterým začíná proces formování výpovědi. Vnímání probíhá za určitých podmínek, které ovlivňují jeho kvalitu a do jisté míry je ovlivněno dosavadním způsobem života. Vnímání je dále ovlivňováno intenzitou zážitku, přičemž intenzivnější podněty se lépe vstíplí do naší paměti a méně zajímavé podněty jsou vytlačovány. Taktéž zaměřenost jedince může mít vliv na kvalitu vnímání, jelikož různí lidé mohou stejné události přisuzovat různou důležitost.

3.1.2 Etapa vstípení a uchování informace

Jádro této etapy představuje jeden z nejvýznamnějších aspektů dopadajících na věrohodnost výpovědi, a tím je paměť. Abychom události, které jsme kdysi vnímali, mohli později reprodukovat, musí nejprve dojít k jejich zapamatování a uchování v našem vědomí. „Kvalita následného vybavení informací tedy závisí od řádně proběhlého procesu jejich zapamatování.”¹⁷⁾ Jedinec si lépe vstíplí do paměti informace, které jsou pro něho z nějakého důvodu zajímavé. Značnou roli zde hraje skutečnost, zda šlo o úmyslné vnímání dané situace, s cílem si co nejvíce zapamatovat, nebo zda se jednalo o nahodilé vnímání bez cíle si situaci zapamatovat. Nahodilé vnímání se vyznačuje nepřesnostmi v následné reprodukci informace při výslechu.

3.1.3 Etapa reprodukce, slovní formulace a předání informace

V této etapě dochází k vybavení si relevantních informací z vnímané situace a následné interpretaci. Zde mohou vzniknout odchylky v paměti a původní vnímaná situace je interpretována v pozměněné formě, jelikož vybavený zážitek není přesnou kopií původního zážitku. V paměti se neuchovají všechny v minulosti vnímané události,

¹⁶⁾ HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. str. 168-170.

¹⁷⁾ SOUKUP, Jaroslav, ed. *Vybrané texty ke studiu soudní psychologie*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968. str. 202.

ale jak bylo výše uvedeno, lépe se zapamatují situace, které jsou pro jedince nějakým způsobem zajímavé. K nejčastějším chybám ve výpovědi dochází na základě klamných vzpomínek ke kterým patří zejména:

- „neuvědomělá vzpomínková mezera – vyslýchaný si není vědom určité mezery v jeho vzpomínce, což je obzvlášť závažný problém tehdy, jedná-li se důležitou okolnost pro úspěch vyšetřování;
- uvědomělá vzpomínková mezera – tento případ je méně nebezpečný. Může to být mezera přechodná, způsobená aktuální nervozitou vyslýchané osoby nebo jiným psychickým tlakem, kdy lze osobě pomoci k rozpomenutí se. Může se však jednat i o mezeru trvalou, v tom případě je nutné předejít tomu, aby byla vyplněna domyšlenými skutečnostmi; na to je třeba vyslýchaného upozornit;
- neuvědomělá vzpomínková mezera vyplněná jiným obsahem – vyslýchaný nahradil okolnosti jemu neznámé okolnostmi smyšlenými, aniž by si toho byl vědom. Tato situace je při výslechu nejméně žádoucí, a to zejména jsou-li orgány činné v trestním řízení odkázány na jedinou svědeckou výpověď;
- časové přesuny vzpomínky – dílčí prvky vyšetřované události jsou vyslýchaným uvedeny v jiném pořadí, než ve kterém se opravdu staly. To bývá způsobeno intenzivním psychickým napětím. Jedná se o poměrně běžný problém, který lze zpravidla dobře řešit ve fázi dialogu;
- částečná obsahová záměna vzpomínky – mezera ve vzpomínce je vyplněna částí jiné vzpomínky na vyšetřovanou událost, což může být vyslýchajícím obtížně prohlédnutelné;
- obsahové rozšíření vzpomínky – aniž by si to uvědomoval, vyslýchaný popisuje vyšetřovanou událost barvitěji, než se stala, tedy domýšlí si určité detaily, osoby, předměty. Vyslýchající musí být proto neustále pozorný a otázkami si získaná fakta ověřovat;

- snové vzpomínky – bývají dobře odhalitelné, neboť zpravidla činí výpověď naprosto nevěrohodnou. Jedná se o smyšlené představy vyskytující se zejména u dětí.“¹⁸⁾

3.1.4 Příjem, přepracování a procesní zachycení informací

V této závěrečné etapě je podstatná vyjadřovací schopnost vyslychaného, který za pomoci řeči, která zde vystupuje jako nástroj myšlení, předává informace vyslychajícímu, jehož úkolem je správně porozumět obsahu sdělovaného a přesně obsah výpovědi zaznamenat do protokolu. Na kvalitu a rozsah sdělení má značný vliv kvalita jazyka a slovní zásoba vyslychané osoby.

Protokolování výslechu se provádí souběžně se sdělováním informace nebo až po ukončení výslechu.

Ke zpřesnění protokolace výpovědi můžeme použít stenografický zápis, audio nebo video záznam. Užitím těchto prostředků se minimalizuje chybné zadokumentování výslechu.

3.2 Příprava výslechu

Aby byl získán výslechem ucelený a pravdivý obraz o vyšetřované události je potřeba se na výslech náležitě připravit. Přípravou výslechu se rozumí jakákoliv činnost vyslychajícího, kterou se připravuje na nadcházející výslech. Vyslychající si musí vytyčit jak taktické postupy výslechu, které bude používat, tak technické vybavení, kterým bude výslech dokumentovat.

Příprava výslechu obsahuje dvě fáze:

- Analytickou;
- Syntetickou.
-

¹⁸⁾ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, str. 174.

3.3 Analytická fáze

Analytickou fázi můžeme rozdělit na tři části:

- „analýzu znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího;
- analýzu dosud shromážděných důkazů;
- analýzu osoby vyslychaného.“¹⁹⁾

Analýzou znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího se snažíme dospět k závěru, zda jsme po všech stránkách dobře připraveni vést výslech. Jestli se orientujeme v odborných problémech následujícího výslechu.

Analýzou dosud shromážděných důkazů rozumíme přípravu, ve které analyzujeme dosud shromážděné důkazy a poznatky, které vzešly z průběhu vyšetřování. Jedná se o znovu připomenutí podstatných faktů, jejichž rozbor může mít podstatný vliv na nadcházející výslech.

Analýzou osoby vyslychaného rozumíme, získání co nejširšího okruhu informací o osobě, se kterou budeme výslech provádět. Rozsah zjišťovaných informací bude záviset na procesním postavení vyslychané osoby a složitosti případu. U osoby, která je v postavení podezřelého či obviněného zjišťujeme informace o trestní minulosti, povaze, schopnostech, zájmech, rodině a zprávu z místa bydliště. Ze získaných informací můžeme odhadnout, jak se bude výslech pravděpodobně vyvíjet a tomu přizpůsobit způsob výslechu.

3.4 Syntetická fáze

Vrcholem příprav na nadcházející výslech je syntetická fáze přípravy, ve které dochází k volbě taktických záměrů a vyhotovení plánu výslechu. Tyto taktické postupy se utváří na základě poznatků získaných v analytické části přípravy. Dopředu si avšak nemůžeme být nikdy jisti, jak a jakým způsobem se bude výslech odvíjet. V této fázi dále stanovujeme kdy, a kde bude výslech proveden. Pokud jsme došli k závěru, že se

¹⁹⁾ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. str. 9.

bude jednat o snazší výslech, tak si pravděpodobně vystačíme s krátkými poznámkami o nejdůležitějších bodech či místech výslechu. Pokud se bude jednat o složitější výslech, tak si budeme muset vypracovat podrobnější plán, podle kterého budeme při výslechu postupovat, abychom při déle trvajícím výslechu neopomněli důležité skutečnosti.

4 Pojem dítě

Charakteristiku pojmu dítě nalezneme v mnoha právních předpisech. Asi nejzásadnější mezinárodní předpis je Úmluva o právech dítěte, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989. V článku 1 je stanoveno, že dítě je: *„každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“*²⁰⁾

V článku 2 odstavci 1 tohoto zákona je uvedeno, že *„státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.“*

4.1 Vývoj dítěte

Již při svém narození si dítě přináší do života inteligenci (čili souhrn intelektuálních schopností), která se v průběhu života rozvíjí, když nabývá vlastní zkušenosti. Stupeň inteligence a jiné příjemné i nepříjemné vlohy, sklony a vlastnosti jsou v podstatě obsaženy v genech. Dědí se, tvarově tělesné dispozice, náchylnosti k chorobám, vlastnosti povahové, ale i sklony, vlohy, schopnosti a nadání, sklony k dobru i zlu. Hlavní vliv na vývoj dítěte bude mít rodinné prostředí, ve kterém vyrůstá.

4.1.1 Vývojová období dítěte

- Novorozenec: první měsíc života - období adaptační;
- Kojenec: první rok života, doba symbiotického vztahu mezi matkou a dítětem;

²⁰⁾ ČESKO. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

- Batole: 2-3 rok života;
- Předškolní věk: 3-6 rok života;
- Mladší školní věk: 6-11 rok života;
- Starší školní věk: 11-15 rok života;
- Mladiství: 15-18 rok života.

4.1.2 Specifika vývojových období relevantních pro výslech dítěte

Ne všechna vývojová období dítěte jsou relevantní pro podání výpovědi. Dítě ve věku do tří let nám nedokáže podat svědeckou výpověď. Je to dáno omezenou slovní zásobou a rozumovou vyspělostí. Z tohoto důvodu se budu dále zabývat vývojovým obdobím předškolního věku až do věku mladistvého.

Předškolní věk

V tomto období dominuje fyzický vývoj, tedy růst a vyžívání tělesných funkcí. Hlavní náplní života je hra. Děti si osvojují mužskou a ženskou roli a formuje se i role rodičovská. Předškolní dítě ještě vše nechápe, ale pozoruje a napodobuje své vzory. Nekriticky přejímá chování autoritativních osob. Začínají porozumívat okolnímu světu a získané poznatky si dokážou na omezenou dobu zapamatovat a později i interpretovat. Základní silou, která pomáhá ve vývoji je napodobování. To je do určité míry prostředkem, kterým se připravuje na budoucí život. Děti množí své zkušenosti, uplatňují nápaditost a sociálně se rozvíjejí. Vhodná je hra, která baví, umožňuje vyhrát nebo prohrát bez přehnaných reakcí, spolupracovat, soustředit se, improvizovat. K předškolnímu věku patří bohatá fantazie, která pomáhá zorientovat se i v hůře přehledných situacích, na něž jejich rozum nestačí. Ještě nedokážou oddělit skutečnost od fantazie. Časová orientace je pro ně obtížnější než orientace v prostoru. Ve fantazii se citový život dítěte poprvé osamostatňuje. Pozvolna končí období egocentrismu, kdy dítě žije v domněnání, že je středem světa nebo že existence různých jevů závisí jen na něm. Předškolák se relativně dobře vyrovná s fyzickým nepohodlím, avšak hodně trpí, je-li vystaven psychickému stresu, který ohrožuje jeho existenci. V takových situacích přichází na řadu obranné mechanismy, jako je agrese, sebepoškozování, pomočování. V tomto věku má omezenou slovní zásobu a mnohým slovům ještě nerozumí.

Mladší školní věk

Zahájení školní docházky je zásadním mezníkem v životě dítěte. Dítě se dostává z úzkého kruhu rodiny. Dochází k navazování kontaktů s vrstevníky, většinu energie věnují škole, kamarádům. Snaží si vybudovat postavení ve skupině vrstevníků. Fantazie a představivost jsou stále obsaženy v hrách. Je to doba, kdy si každé zdravé dítě vědomě užívá své vlastní existence a neřeší zásadní životní konflikty, pokud mu je nevnutí dospělí. Duševně vyzrává, začíná uvažovat logicky, začíná chápat pojem času a prostoru.

V emoční oblasti umí přijmout úkol jako takový, chápe co je povinnost, vztah příčiny a následku. Začínají se projevovat známky logického uvažování.

Starší školní věk

V období staršího školního věku dochází k dokončení vývoje inteligence a zrychluje se fyzický vývoj. Jedinec začíná odlišovat podstatné věci od nepodstatných. Přemýšlí o situacích, které se dějí kolem něho a dokáže si tyto situace analyzovat. Slovní zásoba je na vyšší úrovni oproti mladšímu školnímu věku. Vlivem slovní zásoby dokáže přesně vyjádřit své myšlenky. Zvyšuje se sebevědomí. Většinou bývá členem nějaké skupiny, která značně ovlivňuje jeho názory a postoje. Kriticky se staví k platným pravidlům. Uznává jen ta, která podle sebe považuje za správná.

Mladiství

„Toto období se dá považovat za období ranné dospělosti. Vyznačuje se nestálostí a kritičností jedince k okolnímu prostředí. Nepřipouští žádné formy kompromisu, klade důraz na upřímnost a spravedlnost, avšak ještě nedokáže být objektivní. Oslabuje se závislost na rodičích a začíná sílit potřeba samostatnosti. Vnímání je nestereotypní, svěží, ostré, dokáže se trvale soustředit na jeden objekt zájmu. Do myšlení proniká bohatá představivost, vyjadřuje se plynule, často zkratkovitě, za využití slangových nebo originálních výrazů.”²¹⁾

²¹⁾ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, str. 62.

4.2 Věrohodnost výpovědi dítěte

„Do současné doby prošly názory na věrohodnost dětské výpovědi značným vývojem. Počátkem dvacátého století bylo na výpověď dítěte pohlíženo značně skepticky. Tehdejší psychologové měli pochybnosti o schopnosti dítěte vypovídat v souladu s realitou. Vycházeli z předpokladu, že výpověď dítěte bude zatížena značným množstvím chyb a nepřesností v důsledku častých fantazijních představ dítěte a zvýšené tendence dítěte dotvářet realitu na základě vlastních představ a přání. Odmítání výpovědi dětských svědků šlo totiž ruku v ruce se zpochybňováním spolehlivosti výpovědi vůbec.“²²⁾

Psychologickými výzkumi a výslechovou praxí došlo k zásadní změně v náhledu na dětskou výpověď. Bylo zjištěno, že většina dětí je způsobilá podat svědeckou výpověď, jelikož formování výpovědi u dětí probíhá stejně jako u dospělých. V některých případech může být dětská výpověď ucelenější a přesnější, jelikož děti často disponují tzv. eidetickou pamětí – jedná se o schopnost jedince detailně si všít do paměti některé vjemy a tyto vjemy si následně vybavit se všemi podrobnostmi. K přesnému všípení dané situace do paměti dochází za předpokladu, že situace musela být pro jedince nějak zajímavá.

V současnosti je všeobecně zastáván názor, že dítě může poskytnout plnohodnotnou výpověď. *„Zásadní přesvědčení o schopnosti dítěte podat platnou výpověď podporuje taktéž stávající zákonná úprava, která výslechy dětí připouští a upravuje jejich podmínky.“²³⁾*

²²⁾ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, str. 206

²³⁾ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 234.

5 Zvláštnosti výslechu dítěte

„Výslech osob této věkové kategorie se vyznačuje řadou specifických zvláštností podmíněných rozdílným vývojem psychiky na jednotlivých stupních vývoje a dále řadou individuálních zvláštností v jednotlivých složkách psychiky.”²⁴⁾

Je důležité ke každému nedospělému přistupovat individuálně a nutné je přihlídnout k jeho věku, duševní, tělesné a sociální úrovni.

5.1 Příprava výslechu dítěte

Příprava na nadcházející výslech dítěte vychází z přípravy na výslech dospělého tak jak je uvedeno v kapitole třetí. Příprava začíná vyhodnocením dosud shromážděných materiálů a určením procesního postavení dítěte v trestním řízení. Základním předpokladem je vytvořit vhodné výslechové prostředí ve kterém by se dítě cítilo dobře, nebylo stresováno a uvolněně bez zábran vypovídalo k dané věci. Dále je potřeba určit, kdy a kde bude výslech proveden a zajistit přítomnost osob, které se obligatorně musí výslechu zúčastnit. Nedílnou součástí přípravy výslechu je určení taktiky, kterou bude vyslychající v průběhu výslechu užívat.

Doporučuje se před výslechem dítěte vyslechnout svědky, kteří jsou na případu zainteresovaní. Analýzou výpovědí svědků získáme obraz o vyšetřovaném případě. Na základě zjištěných skutečností se můžeme lépe připravit na nadcházející výslech dítěte, kdy ve fázi dialogu vhodně položenými otázkami upřesníme výpověď. Tímto postupem docílíme toho, že nebudeme muset v budoucnu výslech dítěte opakovat, a omezíme tím riziko druhotné viktimizace.

Výslechem rodičů získáme povědomí o rodinném prostředí a zvycích v rodině, kde dítě vyrůstá, jaké má materiální a životní podmínky. Tyto poznatky můžeme zužitkovat v přípravě na výslech dítěte.

²⁴⁾ MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. str. 45

5.1.1 Speciální výslechové místnosti

Prostory, ve kterých se dítě nachází v době výslechu, značně ovlivňují jeho chování. Pokud prostředí působí neosobně, neútně může do jisté míry ovlivnit psychiku dítěte. Dítě může pociťovat strach a úzkost. Na základě těchto pocitů se mohou aktivovat obranné mechanismy, které negativně působí na paměť, a vzpomínání na prožité události je neúplné a tím pádem je neúplná i výpověď. Aby se předcházelo těmto vlivům, které negativně ovlivňují psychiku dítěte a kvalitu jeho výpovědi se začaly budovat speciální výslechové místnosti.

Speciální výslechové místnosti, ve kterých jsou výslechy dětí realizovány v České republice, začaly vznikat v roce 2006. Jako první byla otevřena speciální výslechová místnost v Kojeneckém ústavě v Ostravě. V roce 2007 byl vyhlášen program „Zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR”.

Smyslem vytvoření speciálních výslechových místností je navodit dobrou atmosféru a pocit bezpečí pro dítě, které bude vyslýcháno. Speciální výslechové prostory jsou tvořeny dvěma místnostmi. V první místnosti se provádí samostatný výslech a druhá místnost (technická) slouží k dokumentaci výslechu. Osoby, které se povinně musí zúčastnit výslechu a jejich přítomnost by v hlavní výslechové místnosti byla nežádoucí (advokáti, státní zástupce, OSPOD) se nacházejí v době výslechu v technické místnosti.

Interiér hlavní výslechové místnosti je přizpůsoben dětské klientele, má být vhodně vymalován, vyzdoben a doplněn hračkami, které v dítěti evokují pocit bezpečí a v případě potřeby si může dítě odpočinout a odreagovat se. Aby nedocházelo k rušení výslechu, jsou ve výslechové místnosti umístěny kamery a mikrofony, které jsou propojeny s technickou místností a dění ve výslechové místnosti je do technické místnosti přenášeno. Na stěně oddělující výslechovou a technickou místnost je umístěno jednocestné zrcadlo, kterým je možné sledovat dění ve výslechové místnosti. Užití jednocestného zrcadla umožňuje využívat speciální výslechové místnosti i k jiným procesním úkonům, jako je třeba rekognice. Samozřejmě za předpokladu, že se speciální výslechová místnost vhodně připraví na její novou dočasnou funkci.

Před rozhovorem s dítětem je vhodné připravit si výslechovou místnost tak, aby odpovídala věku dítěte, které v ní bude vyslýcháno. Součástí by měly být papírové kapesníky, jelikož výpověď dítěte může být doprovázena i pláčem. K pláči během výslechu dochází hlavně pokud hovoříme o situacích, při kterých bylo dítěti ubližováno. Taktéž je vhodné mít připravenou sklenici s vodou, neboť při interpretaci nepříjemných událostí často vyschne v krku.

Speciální výslechová místnost v Č. Budějovicích

V technické místnosti je umístěno vybavení, které umožňuje sledovat průběh výslechu (televizory, reproduktory). Dále se zde nacházejí záznamová zařízení, která dokumentují průběh výslechu.

Technická místnost speciální výslechové místnosti v Č. Budějovicích

5.1.2 Demonstrační pomůcky “Jája a Pája”

„K objasňování trestné činnosti páchané na dětech, mentálně postižených osobách a jiných osobách se ztíženou nebo znemožněnou verbální komunikací, mohou být využity k podání vysvětlení ve všech fázích postupu při plnění úkonu v trestním řízení demonstrační pomůcky Jája a Pája”²⁵⁾

V osmdesátých letech minulého století se začaly demonstrační pomůcky používat v USA a Velké Británii. V České republice se pomůcky začaly používat po roce 1995 a jejich autorkou je PhDr. Alena Plšková. Původní základní sestavu speciálních pomůcek tvořily 4 loutky – dívka, chlapec a dvě dospělé postavy (žena a muž). Praxí bylo zjištěno, že bude potřeba stávající čtyři loutky rozšířit o další postavy. Současné demonstrační pomůcky znázorňují celou rodinu a jejich provedení je mnohem realističtější. Loutky mají na sobě oblečení, které lze v případě potřeby snadno sundat.

²⁵⁾ DVOŘÁČEK, Zdeněk. *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže: sborník příspěvků z kurzu k problematice mládeže, který se konal dne 25.1.2007 v Policejní akademii ČR v Praze.* Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007. str. 10.

Taktéž jsou znázorněny genitálie i s otvory, aby mohlo dojít k názorné demonstraci průběhu události.

Speciální demonstrační loutky

V praxi loutky užívají převážně specialisté služby kriminální policie a vyšetřování se zaměřením na děti, a to v případech, kdy dítě není ochotné nebo schopné či se ostýchá verbálně se vyjádřit k případu a průběh děje raději předvádí prostřednictvím loutek. S pomůckami pracují pouze osoby, které prošly školením a mají znalosti z oboru dětské psychologie. Loutky jsou speciální demonstrační pomůcky a jsou primárně určeny k objasňování mravní trestné činnosti spáchané na dětech. Užitím loutek se pak výslech pro dítě stává šetrnější a není tolik traumatizující. Loutky by neměly být volně vystavené v místnosti, abychom se nepřipravili o první reakce dítěte při pohledu na ně. Před zahájením výslechu je nutné loutky zkontrolovat, aby nebyly poškozené (roztřížený oděv, utrhané vlasy, atd.). V žádném případě nemají být loutky svlečené, v případě potřeby loutky svléká dítě a vyslychající může pomoci v případě, kdyby svlékání činilo dítěti nějaké obtíže.

5.2 Právní úprava výslechu dítěte

V ustanovení § 126 trestního zákoníku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, není-li uvedeno jinak.

Právní úprava výslechu dítěte vychází především z trestního řádu, kdy v ustanovení § 102 odstavec 1 je upraven výslech osoby mladší 18 let.²⁶⁾ Smyslem tohoto ustanovení je docílit pozitivního a citlivého přístupu k vyslýchanému dítěti, které vypovídá o okolnostech, jejichž oživování v paměti by mohlo mít následný negativní vliv na jeho duševní a mravní vývoj. Výslech je potřeba provést šetrně a po obsahové stránce komplexně, aby v dalších stádiích trestního řízení nebylo potřeba výslech opakovat. Toto ustanovení se použije pouze v případě, kdy je osoba mladší osmnácti let vyslýchána o skutečnostech, kterých se týká zvláštní přístup, jak bylo výše uvedeno. V ostatních případech se užijí obecná ustanovení trestního řádu.

Na vyloučení možnosti další traumatizace dítěte, která by byla způsobena položením necitlivých či nevhodných otázek při výslechu pamatuje § 102 odstavec 3 trestního řádu, který stanovuje, že osobě mladší 18 let lze klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení. Což v praxi znamená, že do speciální výslechové místosti jsou vyslýchajícímu posílány otázky od obhájců elektronickou formou a vyslýchající pokládá otázku dítěti sám.

Speciální normou vůči trestnímu zákoníku je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“).

Tento zákon upravuje protiprávní činy, kterých se dopustilo dítě mladší patnácti let a mladiství. Jak z označení vyplývá, dítětem mladším patnácti let je ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku. Protiprávní činy této věkové skupiny jsou označovány jako čin jinak trestný. Věková hranice po dovršení patnáctého roku a nepřekročení osmnáctého roku je označována „mladiství“. Protiprávní jednání mladistvého je označováno „provinění“.

²⁶⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

Dne 25. února 2013 byl ve Sbírce zákonů uveřejněn zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestních činů a o změně některých zákonů. Účinnosti nabyl tento zákon 1. srpna 2013. Úkolem tohoto zákona je zlepšit práva obětí trestného činu tak, aby s nimi bylo zacházeno s respektem k jejich osobnosti a citlivě vzhledem k prožité situaci, ve které se ocitli nikoliv vlastní vinou. V § 2 odst. 2 je definováno, kdo je obětí podle tohoto zákona.

Obětí je pouze fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem:

- ublíženo na zdraví;
- způsobena majetková i nemajetková újma;
- nebo na jejíž úkor se pachatel obohatil.

Zákon o obětech trestných činů v § 2 odst. 4, nově zavádí pojem „zvlášť zranitelná oběť“. *„Zvlášť zranitelnou obětí, dle tohoto zákona, je taková oběť, u které existuje větší riziko druhotné újmy (sekundární viktimizace), která vzniká nejen následky trestného činu, ale také zastrašováním pachatele nebo necitlivým přístupem státních orgánů.“*²⁷⁾ Zvlášť zranitelnou obětí je mimo jiné dle tohoto zákona dítě, tj. osoba mladší 18 let.

5.2.1 Trestní odpovědnost dítěte

Trestní odpovědnost dítěte řeší ustanovení § 25 trestního zákoníku, které stanovuje věkovou hranici trestní odpovědnosti jedince tak, že kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný. Trestně odpovědným se v souladu s ustanovením § 139 trestního zákoníku stává následný dnem po dni patnáctých narozenin. Do patnáctého roku věku není fyzická osoba trestně odpovědná vůbec a ode dne následujícího po patnáctých narozeninách je stíhána jako mladistvý až do věku osmnácti let.

²⁷⁾ ČESKO. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

5.2.2 Poučení dítěte

„Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než patnáct let, je třeba ji poučit přiměřeně jejímu věku.“²⁸⁾ Vyslýchající osoba musí vyhodnotit duševní a rozumovou vyspělost jedince, který má být vyslechnut a následně zvolit takovou formulaci poučení, aby byla vyslýchánému srozumitelná a zároveň obsahovala náležitosti požadované zákonem. Neexistuje jednotný vzor, kterého by se dalo vždy držet. Vyšetřovatelé SKPaV Jihočeského kraje, odbor obecné kriminality v Českých Budějovicích poučují děti před výslechem následovně: „Poučuji Tě, že musíš mluvit pravdu o všem, co jsi viděl/a, nebo slyšela o projednávané věci, nebo co se Ti stalo a na co se Tě budeme ptát, nesmíš lhát, vymýšlet si, ani nic nezamlčet. Můžeš mě opravit, kdybych něco špatně zapsal a chtěl/a jsi to říct jinak. Nesmíš o nikom říkat věci, které nejsou pravda. Musíš nám říct všechno, co víš o tom, jak si s tebou hrál tatínek a teta Jana, jak se ti líbilo si s nimi hrát, jestli jste jezdili na výlety, dávali ti hračky. Nemusíš o věci mluvit, pokud bys svojí výpovědí způsobil/a potíže sobě nebo člověku, který je Tvým příbuzným, či na kterém Ti záleží. Rozuměla jsi všemu?“

5.3 Vedení rozhovoru s dítětem

„Děti jsou mnohem citlivější na všechny podoby nevhodného zacházení a necitlivý přístup má také mnohem závažnější a dalekosáhlejší dopad na prožívání dítěte.“²⁹⁾

Při každém kontaktu s dítětem je třeba mít na paměti, aby naším jednáním nedocházelo k následné sekundární viktimizaci, jelikož dítě je v menší či větší míře traumatizováno předešlými událostmi a necitlivým přístupem by mohlo dojít až k doživotním psychickým poruchám, které značně zhoršují kvalitu života.

²⁸⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád, § 101 odst.1 věta třetí. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

²⁹⁾ DVOŘÁČEK, Zdeněk. *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže: sborník příspěvků z kurzu k problematice mládeže, který se konal dne 25.1.2007 v Policejní akademii ČR v Praze. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007. str. 55.*

Prvotní kontakt mezi vyslychajícím a dítětem nám významně ovlivňuje průběh výslechu. V této fázi musí být aktivita na straně vyslychajícího, jehož úkolem je navodit příjemnou atmosféru, ve které se dítě cítí dobře a hlavně bezpečně. Již při příchodu dítěte je vhodné se představit a nechat dítě seznámit s prostředím, ve kterém bude výslech proveden. Dítěti, které ukončilo základní školní docházku, se doporučuje vykat. Dále dítěti vysvětlíme z jakého důvodu tu je a co se bude dít a že se nemusí ničeho obávat. Z vystupování vyšetřovatele nesmí dítě nabýt dojmu, že je odsuzováno a že se mu nevěří. K uvolnění napětí je vhodné výslech začít snadnými otázkami nad jejichž odpovědi nebude dítě váhat. Pokud se podaří navodit pocit důvěry, tak dítě většinou ochotněji vypovídá o tom co ví. Monologová část, při které dítě samostatně a plynule hovoří je pro nás nejcenější. Je nutné dát dítěti prostor, aby si rozpomělo na co nejvíce detailů z vnímané události.

Ve fázi otázek a odpovědí zpřesňujeme vhodně položenými otázkami monologovou část výpovědi, neboť lze očekávat, že nám zvláště mladší dítě ve fázi monologu nepodá přesnou a ucelenou výpověď. Kladené otázky musí být dítěti srozumitelné. Máme-li pochybnosti o správném pochopení otázky, můžeme se dítěte zeptat zda otázce porozumělo a případně nám otázku parafrázovalo. Výslech je vhodné ukončit několika jednoduchými otázkami, které by povzbudily sebevědomí dítěte, aby dítě z výslechu neodcházelo flustrované.

5.3.1 Zásady kladení otázek

Již ve fázi přípravy výslechu dítěte je nutné promyslet formulaci otázek s největší pečlivostí, aby jim dítě s ohledem ke svým rozumovým schopnostem porozumělo:

- klást otázky v co nejmenší míře a dát dítěti prostor pro jeho spontánní odpověď;
- *„otázky by měly být kladeny hlasem, v němž není obsažena „vnitřní“ sugesce, tzn. dbát na správné zabarvení hlasu. Z tónu nesmí být zjevné,*

*jakou odpověď by dítě mělo dát. Podobně nesmí být ani z chování vyslychajícího zřejmé, zda se mu odpověď líbí či nikoliv;*³⁰⁾

- nespokojit se s odpovědí „ano“ nebo „ne“. Pokud je to možné nechat dítě svojí odpověď rozvinout;
- nesnažit se za každou cenu na dítě naléhat, aby ještě doplnilo nějaký detail, jelikož by si mohlo začít vymýšlet.

5.4 Úskalí při výslechu dítěte

5.4.1 Zvýšená sugestibilita

*„Sugesce představuje postup ovlivňování, při kterém ovlivňující osoba podsouvá druhému určité představy či informace autoritativním, naléhavým způsobem tak, že je závislá osoba přijímá nekriticky a automaticky za své a produkuje je dále jako vlastní osobní zážitky nebo názory.“*³¹⁾

*„Sugestibilita je schopnost přijímat nekriticky, automaticky a bezděčně cizí názory za své a převádět je do vlastního chování a prožívání.“*³²⁾

V otázce sugestibility hraje velkou roli věk dítěte. Čím je dítě menší, tak je více ovlivnitelné. S přibívajícím věkem se sugestibilita ztrácí. Každé dítě je jinak sugestibilní. Děti bývají při výslechu více ovlivnitelné než dospělí jedinci, jelikož jsou více vnímavé než dospělí a snaží se odpovídat tak, aby odpovědi vyhovely vyslychajícímu. Vhodné je, aby se vyslychající průběžně ujišťoval, zda jsou otázky dítěti srozumitelné. Tímto postupem se sníží vliv sugestibility.

5.4.2 Délka výslechu dítěte

³⁰⁾ MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. str. 52

³¹⁾ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. str. 296

³²⁾ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. str. 325

Čím je vyslýchané dítě mladší, tím je dříve unavené. S tímto problémem je spojená doporučená délka výslechu, která je pro jednotlivé věkové kategorie odlišná. V praxi musíme vždy vycházet vstříc potřebám dítěte.

K projevům zvýšené únavy patří:

- motorický neklid (dítě přestává klidně sedět, neklidně pohybuje rukama);
- snížená pozornost (dítě je těkavé, očima „pátrá“ po místnosti);
- časová prodleva při odpovědi na otázku.

Doporučené délky výslechů dle věkových kategorií

- *„u dětí ve věku 5 – 7 let okolo 15 minut;*
- *u dětí ve věku 7 – 10 let okolo 20 minut;*
- *u dětí ve věku 10 – 12 let okolo 25 minut;*
- *u dětí ve věku 12 – 15 let okolo 30 minut;*
- *u mladistvých není doba omezována, nejpozději po hodině výslechu je třeba udělat přestávku.“³³⁾*

5.4.3 Dětská fantazie a lež

Dětská fantazie hraje značnou roli při interpretaci vnímané události. Zvláště u dětí mezi šestým a devátým rokem je fantazie taková, že si dítě snadno vymyslí situaci, která se vůbec nestala anebo si jí značně upraví k obrazu svému. Pakliže je dítětem událost několikrát opakována, přestává dítě rozlišovat co je vlastně pravda a co ne. Pro vyslychajícího vzniká nesnadný úkol, jak rozlišit pravdu od nepravdy.

³³⁾ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. str. 63

Dětská lež

Lhaní lze u dětí považovat za běžnou a frekventovanou poruchu v chování. „Lež je nepravdivý výrok, jehož nepravdivosti si je člověk vědom s vědomým záměrem oklamat druhé za účelem získání nějaké výhody či vyhnutí se trestu“.³⁴⁾

Dětskou lež můžeme rozdělit na:

a) lež s přímým účinkem, kterou dále dělíme na:

- lež únikovou
- lež obrannou
- lež účelovou

b) lež bez přímého účinku

Za normální lze považovat lež únikovou, kterou se dítě snaží uniknout z tíživé situace a samo si neuvědoměle danou situaci idealizuje. Lží se snaží vyrovnat s nezdary, zklamáním a starostmi. S touto lží se nejčastěji setkáme v situaci, kdy dítě vypovídá o situaci v rodinném prostředí.

Obrannou lež je také možné považovat za normální, a to za předpokladu, že se dítě prostřednictvím lži snaží ubránit před nedůstojným zacházením nebo pokud slouží k ochraně dětské osobnosti.

Za nejzávažnější lze považovat lež účelovou, jelikož dítě lhaním sleduje nějaký cíl, kterým se snaží uniknout z nepříjemné situace nebo se snaží dosáhnout určité výhody. Tento postoj může mít aktivní charakter, kdy dítě vědomě mluví nepravdu nebo, když dítě pravdu zamlčuje. Bylo by naivní se domnívat, že odhalení lži bude snadným úkolem. Dětské lži mohou být značně rafinované a promyšlené. Líčení vymyšlených událostí často obsahuje nejpodrobnější detaily a nejednou způsobily velké nepříjemnosti.

³⁴⁾ MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. str. 48

Lež také často bývá užitá při snaze vyhnout se trestu. Je výsledkem strachu, a to hlavně v případech, kdy je dítě nejbližším okolím přísně trestáno za sebemenší maličkosti. Tato situace asi bývá nejčastější.

6 Policejní orgány

Policejní orgán je jedním ze tří orgánů, které jsou činné v trestním řízení. Trestní řízení je realizováno v souladu se zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Policejním orgánem se v první řadě rozumí útvar Policie České republiky nebo jeho určené nižší organizační články, které plní úkoly v trestním řízení. Policejní orgány jsou nejčinnější v první části trestního řízení, které je označováno přípravné řízení.

Přípravné řízení se dělí na dvě části, prověřování a vyšetřování. Ve fázi prověřování trestní řád v § 12 odst. 2 přiznává status policejního orgánu i dalším devíti subjektům včetně útvarů Policie České republiky. „*K objasnění a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje policejní orgán potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu*“.³⁵⁾ Nezbytná vysvětlení popřípadě výslechy dětí jsou zpravidla prováděny speciálně vyškolenými vyšetřovateli Policejních orgánů, kteří mají znalosti z oblasti dětské psychologie, pedagogiky.

Před zahájením trestního řízení postupují policejní orgány podle zákonů, které upravují jejich činnost v oblasti správního práva a interními akty řízení. Po zahájení trestního řízení postupují policejní orgány v souladu s trestním řádem nebo v souladu s jinými speciálními normami.

6.1 Útvary Policie České republiky

Činnost Policie České republiky je upravena zákonem č. 273/2008 Sb. „*Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu (dále jen „mezinárodní smlouva*“.³⁶⁾ Ustanovení § 61 přiznává policii oprávnění požadovat

³⁵⁾ ČESKO. Zákon č. 141/1961 Sb. § 158 odst. 3, o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

³⁶⁾ ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb. *Zákon o Policii České republiky*. Čerpáno z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.

vysvětlení od osob, které mohou přispět k objasnění skutečností důležitých pro odhalení trestného činu.

Činnost policie je v trestním řízení upravena závazným pokynem policejního prezidenta č. 30/2009, o plnění úkolů v trestním řízení.

V případě, že při prověřování či vyšetřování trestného činu figuruje v dané kauze dítě, má policie zpracované metodické postupy, jak k dětem přistupovat, aby byly zajištěny požadavky § 102 trestního řádu. Jedná se například o metodiku v oblasti zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Dále je podrobně zpracovaná metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí.

Krajské ředitelství policie Jihočeského kraje pravidelně každoročně pořádá zdokonalovací kurzy pro policisty, kteří jsou zařazeni na základních člancích policie s tematikou jak přistupovat k dítěti v trestním řízení. Kurzy vedou specialisté, kteří jsou vyškoleni v této oblasti.

6.2 Pověřené orgány Vězeňské služby České republiky

Činnost Vězeňské služby a justiční stráže je upravena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážích České republiky. Ustanovení § 3 odst. 8 uvádí, že pověřené orgány Vězeňské služby mají postavení policejního orgánu v řízení o trestných činech osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, spáchaných ve vazební věznici, věznici nebo v ústavu pro výkon zabezpečovací detence.

Řízeným rozhovorem se zástupcem Vazební věznice v Českých Budějovicích bylo zjištěno, že Vězeňská služba České republiky nemá zpracovanou interní metodiku zaměřenou na výslechy dětí.

6.3 Pověřené celní orgány

Činnost pověřených celních orgánů je upravena zákonem č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky. Ustanovení § 4 odst. 1 písm. d) uvádí, že Generální ředitelství

cel je orgánem celní správy, který má ve věcech vymezených trestním řádem postavení policejního orgánu.

Řízeným rozhovorem se zástupcem celní správy bylo zjištěno, že pověřený orgán celní správy nemá zpracovanou interní metodiku zaměřenou na výslechy dětí.

6.4 Pověřené orgány Vojenské policie

Činnost Vojenské policie je upravena zákonem č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. Ustanovení § 4 odst. 1 písm. b) uvádí, že působí v řízení o trestných činech jako policejní orgán a šetří přestupky.

Řízeným rozhovorem se zástupcem Vojenské policie bylo zjištěno, že Vojenská policie nemá zpracovanou interní metodiku zaměřenou na výslechy dětí. Vyšetřovatelé při odhalování a vyšetřování trestné činnosti přicházejí do kontaktu s dětmi jen zcela vyjíměčně. V případě, že je nutné dítě v trestním řízení vyslechnout, spolupracují se specialisty policie České republiky.

7 Kazuistika

Cílem této kapitoly je aplikovat teoretické poznatky z teoretické části na dva případy, které byly šetřeny na oddělení obecné kriminality Krajského ředitelství Jihočeského kraje.

Vzhledem k citlivosti případů a v zájmu ochrany osobních údajů, budou jména uvedená v případech pozměněna oproti skutečnosti.

Případ č.1

Konkrétně se jedná o případ z roku 2007, kdy komisař SKPV v Pelhřimově zahájil na základě vlastního šetření úkony trestního řízení podle § 158 odstavec 3 trestního řádu, pro podezření z naplnění skutkové podstaty znásilnění dle § 241 odst.1, odst.3 písm. b) trestního zákona, kterého se měl dopustit Karel S. tím, že nezletilou (sedmiletou) Martinu V. nejméně v jednom případě v období kolem Vánoc 2006 omámil blíže nespecifikovaným alkoholickým nápojem a poté ji přes fyzický odpor provazy svázal za ruce a za nohy k posteli, a proti její vůli vykonal soulož. V tomto jednání se mu pokusila zabránit matka nezletilé Martiny V. paní Kamila V., která byla v době skutku přítelkyní podezřelého Karla S.

Podezřelý Karel S. při podání vysvětlení podle § 158 odst. 5 trestního řádu uvedl, že společně s matkou nezletilé paní Kamilou V. v době kolem Vánoc 2006 v jeho domě zkoušeli sexuální praktiky na dceři přítelkyně. Předtím než začali sexuální praktiky provozovat, podali nezletilé alkoholický nápoj. Poté ji společně přivázali k posteli koženými popruhy, začali jí sexuálně zneužívat a přitom vše nahrávali na videokameru.

Následně bylo provedeno ohledání místa činu. Při domovní prohlídce byly mimo jiné zajištěny věcné stopy: voskové odlitky ve tvaru pánského přirození, kožené popruhy a vibrátor.

Podezřelý Karel S. byl podle § 76 odst.1 tr. řádu zadržen a bylo proti němu podle § 160 tr. řádu zahájeno trestní stíhání.

Věc byla s odkazem na ustanovení § 17 tr. řádu předána podle věcné příslušnosti vyšetřovatelům SKPV Správy Jihočeského kraje České Budějovice, kde se případem zabývala vrchní komisařka se specializací na mládež.

Na návrh státního zástupce byl obviněný Karel S. vzat do vazby v Č. Budějovicích.

Matka nezletilé Martiny V. paní Kamila V. odmítala tvrzení bývalého přítele Karla S., že by se aktivně podílela na sexuálním zneužití její dcery. Jmenovaná uváděla, že se snažila zabránit v jednání svého přítele Karla S.

Po poradě s advokátem poskytnul obviněný Karel S. orgánům činným v trestním řízení videozáznam, který byl pořízen při sexuálním zneužití nezletilé Martiny V.

Po shlédnutí videozáznamu bylo trestní stíhání rozšířeno i na matku nezletilé Martiny V. paní Kamilu V., která se měla dopustit stejného trestného činu jako obviněný Karel S. Obviněná Kamila V. byla na návrh státního zástupce vzata do vazby.

Vrchní komisařka nechala vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a sexuologie. Ze závěrů znaleckého posudku vyplynulo, že oba spolupachatelé byli v době činu příčetní, netrpěli žádnou duševní poruchou a byli schopni rozpoznat společenskou nebezpečnost svého chování.

Dalším opatřením vrchní komisařky bylo přibrání znalkyně z oboru psychologie a znalce z oboru psychiatrie. Znalkyně z oboru psychologie měla posoudit, zda poškozená nezletilá Martina V. trpí z psychologického hlediska poruchami myšlení, vnímání či paměti, případně duševní poruchou nebo chorobou, která by měla z forenzního hlediska vliv na její schopnost vnímat, pamatovat si a objektivně reprodukovat prožité události.

Soudní znalec z oboru psychiatrie měl posoudit, zda poškozená nezletilá Martina V. trpí duševní poruchou nebo chorobou, která by měla vliv na schopnost vnímat, pamatovat si a reprodukovat prožité události. Dále měl posoudit, zda si poškozená Martina V. na události, kterým byla vystavena pamatuje a pokud ano, tak zda lze na její výpověď nahlížet jako na věrohodnou.

Znalec z oboru psychiatrie a sexuologie po shlédnutí zajištěného videozáznamu konstatoval, že poškozená Martina V. měla intenzivní bolesti při sexuálním zneužití obviněnými a celou situaci je nutno hodnotit jako hrubou a těžkou traumatizaci z hlediska somatického i psychického.

Oba znalci spolupracovali s pracovníci speciálního pedagogického centra, kde byla toho času Martina V. umístěna. Ze závěrů vyplývá, že v přítomnosti speciální

pedagožky po chvíli přijme osobu, kterou nezná. Jinak je velmi plachá. Porozumí jednoduchým pokynům k posazení, vstání, podání ruky. Při dalším sezení dala znalci mimikou a gestikulací najevo, že už ho zná a již nebyla tolik plachá. Nezletilé byly předloženy oblečené panenky, které představují dvě děti různého pohlaví (Jája a Pája) a otce s matkou. Na pokyn Martina panenky svlékala a oblékala bez negativních reakcí.

Lékařem nebylo možné provést vyšetření břicha a zevního genitálu. Při pokusu svléknout jí kalhotky se úporně bránila rukama a nohama a vydávala plačtivé zvuky a byla zděšená. Po naznačení, že v tom nebude pokračováno, se okamžitě začala usmívat.

Psychologickým vyšetřením bylo zjištěno výrazné opoždění psychomotorického vývoje v důsledku málo podnětného rodinného prostředí. Vývoj rozumových schopností odpovídal přibližně 3 letům věku. Dítě jevílo známky psychické deprivace. Mentální retardace je při dolní hranici stupně (debilita).

Krajský soud v Českých Budějovicích ve veřejném hlavním líčení rozhodl, že obžalovaní Karel S. a Kamila V. spáchali trestný čin znásilnění podle § 241 odst.1, 3 písm. a), b) tr. zákona, kterého se dopustili ve formě spolupachatelství za podmínek § 9 odst.2 tr.zákona a za to se odsuzují podle § 241 odst.3 tr. zákona k trestu odnětí svobody na devět roků nepodmíněně.

Případ č.2

Tento případ je z roku 2014, kdy na základě trestního oznámení matky nezletilé Markéty Z., byly zahájeny úkony trestního řízení podle § 158 odstavec 3 trestního řádu, pro podezření ze spáchání zločinu Znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1, 3 písm. a) trestního zákoníku, kterého se měl dopustit Petr B. Oznámení o trestném činu bylo provedeno v místě bydliště nezletilé, tj. v Náchodě. Jelikož k činu došlo v Jihočeském kraji, byla věc předána vyšetřovatelům SKPV Správy Jihočeského kraje v Českých Budějovicích.

Případem se začala zabývat vrchní komisařka SKPV JČK se specializací na mládež, která usnesením podle § 160 odst.1 trestního řádu zahájila trestní stíhání proti obviněnému Petru B.

Obviněný Petr B. v protokolu o výslechu obviněného uvedl, že s nezletilou Markétou Z. se seznámil za přítomnosti jejího otce Milana Z., se kterým pracuje v zaměstnání.

Od Milana věděl, že je rozvedený a s dcerou Markétou, která bydlí s matkou na druhé straně republiky, se setkává jedenkrát měsíčně. Společně šli na diskotéku, kde otec Milan naléval dceři alkohol a ona v jeho přítomnosti popíjela alkoholické nápoje a kouřila cigarety. O věku Markéty se s Milanem nikdy nebavil a nevěděl kolik je jí let. V žádném případě ho nenapadlo, že by Markétě nebylo ještě 15 let. Milan se na diskotéce seznámil s nějakou ženou, se kterou odešel k ní domů. Milan ho požádal, aby dohlédl na dceru a kdyby se nevrátil, aby u něj doma přespala. Jelikož se toho večera již Milan neukázal, tak z diskotéky odešel společně s Markétou k němu domů. Během cesty se líbali a povídali si o sexu. Markéta mu sdělila, že již měla několik pohlavních styků. Doma u Petra došlo k pohlavnímu styku. Před pohlavním stykem mu Markéta řekla, že má menstruaci. On uvedl, že mu to nevádí. Markéta odešla do koupelny, kde se vysprchovala a vyndala si tampón z přirození. Petr si nasadil kondom a došlo k pohlavnímu styku. V žádném případě se nejednalo o znásilnění. Vše se odehrálo dobrovolně a bez násilí. Druhý den ráno se rozloučili v přátelském duchu. Daroval Markétě tričko, ve kterém u něj doma spala, a dohodli se, že budou nadále v kontaktu přes SMS nebo přes Facebook. Od té doby Markétu neviděl. Druhý den mu telefonoval rozčilený Milan, že se dozvěděl od své bývalé manželky, že měl dceru Markétu znásilnit. Dále mu řekl, že dceři ještě nebylo patnáct let. Tato informace ho šokovala, protože z jednání Markéty v žádném případě neshledal náznak, že by jí ještě nebylo 15 let.

Vyšetřovatelka provedla výslechy spolužáků nezletilé Markéty Z.

Po vyhodnocení svědeckých výpovědí vyšetřovatelka přistoupila k výslechu nezletilé Markéty Z. Výslech se konal ve speciální výslechové místnosti Krajského ředitelství policie Královohradeckého kraje, územního odboru Náchod. Ve výslechové místnosti byla pouze poškozená Markéta Z. a vyšetřovatelka. Výslech byl audiovizuální technikou přenášen do technické místnosti, ve které se nacházela pracovnice OSPOD a obhájce obviněného Petra B. Otázky obhájce byly poškozené pokládány prostřednictvím vyšetřovatelky.

Opatřením podle § 105 odst.1 trestního řádu byla přibrána znalkyně z oboru zdravotnictví, odvětví klinická psychologie dětí a dospělých, která vypracovala znalecký posudek. K dispozici měla výpovědi svědků, včetně výpovědi poškozené nezletilé Markéty Z. Ze závěrů znaleckého posudku vyplynulo, že u Markéty nebyly zjištěny poruchy vnímání, myšlení či paměti. Reprodukce a přesnost popisu prožitých

událostí u ní závisí na subjektivním vyhodnocení dané situace. Dále má sklony k zamlčování a účelovému zkreslování některých událostí, které prožila, protože se obává ztráty důvěry rodinných příslušníků a ztráty přízně a repektu ze strany vrstevníků. Věrohodnost její výpovědi je snižována její snadnější ovlivnitelností.

Státní zástupkyně v Českých Budějovicích vznesla obžalobu a případem se zabýval Krajský soud v Českých Budějovicích, který v hlavním líčení rozhodl, že se obžalovaný Petr B. zprošťuje obžaloby, neboť v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem.

Soud se ve svém rozhodnutí opíral o svědecké výpovědi svědků. V hlavním líčení byla vyslechnuta i poškozená nezletilá Markéta Z., která ve své výpovědi uvedla, že hlavní důvod jejího tvrzení byl ten, že se chtěla pomstít otci a že se s ním již dále nechtěla stýkat. Bála se mu to však říct, neboť se obávala jeho reakce a že něco udělá matce. Dále vzal soud v úvahu závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví klinická psychologie. Nebylo prokázáno, že by obžalovaný Petr B. znal skutečný věk Markéty Z.

8 Doporučené zásady pro výslech dítěte

Na základě výše uvedených teoretických poznatků a praktických postupů, které byly v práci popsány prostřednictvím kazuistik, v této kapitole navrhuji několik zásad, které by měly být při výslechu dítěte dodržovány.

- **precizní příprava výslechu** - analyzovat zjištěné informace a na podkladě zjištěných skutečností vypracovat plán výslechu, aby nebylo nutné výslech dítěte opakovat z důvodu možné druhotné viktimizace dítěte;
- **navázání kontaktu s dítětem** - *„význam prvního kontaktu při výslechu nezletilců a získání jejich důvěry je mnohem větší než při výslechu dospělých. Z tohoto důvodu se musíme vyvarovat jakékoliv sugesce, netrpělivosti, slibování a hrozeb“*;³⁷⁾
- **uvolnění napětí dítěte** - seznámit dítě s tím, co se bude dít, co se od něj očekává a že mu nehrozí žádné nebezpečí v souvislosti s jeho výpovědí;
- **vhodné výslechové prostředí** - není - li k dispozici speciální výslechová místnost, která je připravena pro výslech dětí, je potřeba vhodně vybavit místnost, aby se dítě cítilo dobře, snížilo se napětí a tím bude zvýšena pravděpodobnost ochoty spolupracovat;
- **formulace otázek** - přizpůsobit skladbu vět věku dítěte, které je vyslýcháno; je potřeba mít na paměti, že dítě má omezenou slovní zásobu a tomuto je potřeba podřídit konstrukci vět;
- **výslech dítěte pouze jednou osobou** - děti předškolního věku by měly být vyslýchány pouze jednou osobou; jakmile dítě naváže s vyšetřovatelem vztah ochotněji spolupracuje. Obtížně pak znovu nalézá vztah k novému vyšetřovateli;
- **osoba vyšetřovatele** - obecně platí, že dítě má větší strach z toho pohlaví, kterým bylo zneužito. Z tohoto důvodu by mělo být vyslýcháno osobou opačného pohlaví. Vyslýchající by neměl být podobný pachateli.

³⁷⁾ MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. str. 62

*„Vyšetřovatel neustále posilňuje sebevědomí svědka v průběhu výslechu a to verbálně, například slovy „ano, chápu tě“, ale i neverbálně například přikývnutím hlavy“;*³⁸⁾

- **délka výslechu** - přizpůsobit délku výslechu věku vyslychaného dítěte; při déle trvajících výsleších dochází ke ztrátě pozornosti a narůstá únava, která se negativně projevuje na kvalitě výslechu;
- **bezděčná sugesce** - především mladší děti snáze podléhají bezděčné sugesci a vyslychající si toho nemusí být vědom. Na otázky odpovídají souhlasně ve snaze zavděčit se tazateli, jelikož předpokládají, že je takováto odpověď žádoucí;
- **poučení dítěte** - je-li vyslychána osoba mladší 15 let je potřeba ji poučit přiměřeně jejím věku. Neexistuje jednotný vzor, jak vhodně poučit dítě. Vždy záleží na citu a zkušenostech vyslychajícího. Absence poučení by byla považována za procesní pochybení a nebylo by možné výpověď považovat za důkazní prostředek.

³⁸⁾ KUBÍK, Ondrej. *Investigatívna psychológia*. Bratislava: Eurokódex, 2012. str. 264

Závěr

V bakalářské práci, která je věnovaná specifikům výslechu dítěte v trestním řízení, jsem se snažil z dostupné literatury a analýzou skutečných vyšetřovaných případů navrhnout zásady výslechu nedospělých osob tak, aby se výslechem ještě více neprohlubovala vzpomínka na nepříjemnou událost, o které je potřeba podat svědeckou výpověď. Výpověď je výsledným produktem výslechu a je významným důkazem v rámci trestního řízení. Na svědeckou výpověď dítěte bylo dříve pohlíženo jako na nevěrohodnou, poněvadž panovaly obavy, že výpověď bude zatížena značnými nepřesnostmi z důvodu odlišného vnímání a častých fantazijních představ dítěte. Postupem času se náhled na výpověď dítěte změnil a v současné době je na výpověď dítěte nahlíženo jako na plnohodnotný důkazní prostředek.

Bakalářská práce pojednává o výslechu dítěte v postavení oběti nebo svědka. V současné době se stává standardem, že výslechy dětí provádějí vyškolení specialisté, kteří vhodně a citlivě přistupují k dítěti, které je více či méně traumatizované prožitou událostí. Špatně zvoleným postupem a nevhodně kladenými otázkami by došlo k prohloubení traumatu z prožité události.

Dalším významným faktorem jak šetřit dětskou psychiku je skutečnost, že výslechy sexuálně zneužitých a týraných dětí jsou prováděny ve speciálních výslechových místnostech pouze za přítomnosti vyšetřovatele. Otázky jsou dítěti kladeny prostřednictvím vyšetřovatele, čímž dojde k vyloučení nevhodných a necitlivých otázek od podezřelého či jeho obhájce. Veškeré dění z výslechové místnosti je přenášeno audiovizuální technikou do technické místnosti, kde se vše nahrává. V technické místnosti průběh výslechu sledují osoby, které se výslechu musí povinně účastnit. Protože je výslech nahráván, není následně potřeba opakovat ho v řízení před soudem a tím dítě znovu traumatizovat opětovným vzpomínáním na nepříjemnou událost.

Při výslechu jsou dále ve větší míře využívány speciální demonstrační pomůcky „Jája a Pája“. Na loutkách je dítětem demonstrován průběh události.

Značně obtížnou úlohou vyšetřovatele je poučit dítě v souladu s platnými ustanoveními trestního řádu. Poučení se musí přizpůsobit rozumové vyspělosti jedince a to je nelehký

úkol, jelikož ke každému dítěti je potřeba přistupovat individuálně vzhledem ke stupni jeho rozumového vývoje.

Při tvorbě bakalářské práce jsem navštívil speciální výslechovou místnost v Českých Budějovicích. Prohlídkou místnosti jsem zjistil, že prostředí je přizpůsobeno dětské klientele, tak jak je popisováno v teoretické části. V technické místnosti je výpočetní technika, která průběh výslechu dokumentuje. Ve výslechové místnosti jsou připraveny demonstrační pomůcky, které může vyšetřovatel v případě potřeby použít.

V současné době probíhají na Krajském ředitelství Jihočeského kraje školení, která vedou zkušení vyšetřovatelé se specializací na dětskou klientelu a předávají své zkušenosti a poznatky ostatním policistům.

Kazuistická část na reálných případech ukazuje, že teoretické poznatky a postupy jsou v praxi využívány při šetření kriminálních případů. Při vyšetřování prvního případu byly použity speciální demonstrační pomůcky Jája a Pája, na kterých poškozená demonstrovala průběh události, jelikož se vzhledem ke svému postižení a rozumové vyspělosti nemohla vyjádřit verbálně.

V druhém případě byla poškozená vyslechnuta ve speciální výslechové místnosti pouze za přítomnosti vyšetřovatelky. Otázky obhájce byly vyslychající zasílány elektronicky a vyšetřovatelka pokládala otázky vyslychané sama.

Proces získávání informací od dětského svědka je mimořádně obtížný. Je nutné postupovat v naprostém souladu s právními předpisy. Na vyslychajícího jsou kladeny značné požadavky, ať už se jedná o jeho chování, charakterové vlastnosti a zkušenosti, tak i v oblasti spolupráce s dětmi.

Vedlejším cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda vybrané policejní orgány mají zpracovanou metodiku, jakým způsobem má být proveden výslech dítěte v trestním řízení.

K dosažení tohoto cíle jsem provedl rozbor příslušné právní úpravy jednotlivých vybraných policejních orgánů. Jednalo se o útvary Policie České republiky, pověřené orgány Vězeňské služby České republiky, pověřené celní orgány a pověřené orgány Vojenské policie. Rozhovory s vyšetřovateli těchto policejních orgánů bylo zjištěno, že pouze Policie České republiky má zpracované vnitřní interní předpisy a metodiku, která se zabývá výslechy dětí v trestním řízení. Tato skutečnost je pravděpodobně dána tím,

že výslechy dětí provádí z 99,9 % vyšetřovatelé útvarů Policie České republiky nebo na nižších organizačních článcích policisté, kteří absolvovali speciální školení z oblasti výslechů dětí. Vyšetřovatelé ostatních policejních orgánů v případě nutnosti provést výslech dítěte spolupracují se specialisty z řad policie a to z důvodu, aby bylo omezeno riziko způsobení druhotné viktimizace.

Na Krajských ředitelstvích Policie v současné době probíhá výstavba nových speciálních výslechových místností, které jsou přizpůsobeny dětské klientele.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň. Vyd. a nakl. Aleš Čermák. 2006. 312 s. ISBN 80-86898-73-3
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň. Vyd. a nakl. Aleš Čeněk. 2004. 432 s. ISBN 80-86473-86-4
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha. Vyd. Eurounion. 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3
4. DVOŘÁČEK, Zdeněk. *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže: sborník příspěvků z kurzu k problematice mládeže, který se konal dne 25.1.2007 v Policejní akademii ČR v Praze*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2007. 80 s. ISBN 978-80-7251-248-5.
5. GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha. Karolinum. 2006. 280 s. ISBN 80-246-1293-3
6. HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. 3. Vyd. Brno. MU. 2006. 279 s. ISBN 80-210-3468-8
7. KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 95 s. ISBN 978-80-7251-294-2.
8. KUBÍK, Ondrej. *Investigatívna psychológia*. Bratislava: Eurokódex, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89447-75-6.
9. MATIÁŠEK, Jan, Jaroslav SOUKUP a Bohumil BÁRTA. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. 250 s.
10. SOUKUP, Jaroslav, ed. *Vybrané texty ke studiu soudní psychologie*. Praha: Ústav kriminalistiky Právnické fakulty University Karlovy, 1968. 340 s.
11. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál. 2003. 114 s. ISBN 80-7178-846-5

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 z roku 1961 o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky. 1991, částka 22. s. 502-512. [online]. [cit. 8. 3. 2018]. Dostupné také z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.
2. ČESKO. Zákon č. 45 ze dne 30. ledna 2013 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). In: Sbírka zákonů České republiky. 2013, částka 20. s. 322-348. [online]. [cit. 20. 1. 2018]. Dostupné také z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.
3. ČESKO. Zákon č. 141 z 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. 1961, částka 66. [online]. [cit. 20. 1. 2018]. Dostupné také z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.
4. ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky. In: Sbírka zákonů České republiky. 2008, částka 91. s. 4086-4116. [online]. [cit. 1. 12. 2017]. Dostupné také z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.
5. ČESKO. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2 ze dne 16. prosince 1992 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. 1993, částka 1/1993. [online]. [cit. 10. 1. 2018]. Dostupné také z Automatizovaného systému Právních Informací - ASPI.